

ЮБІЛЕЇ

УДК 634.1

М. М. ВЕДМІДЬ, О. С. МІГУНОВА *

Д. Д. ЛАВРИНЕНКО, ВИДАТНИЙ ВЧЕНИЙ І ПЕДАГОГ

Український науково-дослідний інститут лісового господарства і агролісомеліорації ім. Г. М. Висоцького

Коротко охарактеризовано життєвий і творчий шлях відомого вченого в галузі лісознавства й лісівництва і педагога Д. Д. Лавриненка.

Ключові слова: вчений, лісівництво, лісові культури, лісова типологія.

У 2013 році виповнюється 100 років від дня народження видатного вченого в галузі лісової типології, лісових культур і загалом лісознавства й лісівництва Дмитра Даниловича Лавриненка.

Д. Д. Лавриненко народився 2 липня 1913 р. в с. Локнисте на Чернігівщині у родині сільського вчителя. Після закінчення семирічки в м. Чернігові він вступає там же до землевпорядної лісової школи, яку в 1930 році реорганізовано у лісомеліоративний технікум.

У 1934 р. Д. Д. Лавриненко вступає до лісогосподарського факультету Київського лісотехнічного інституту, який закінчує з відзнакою у 1939 р. і залишається працювати асистентом кафедри загального лісівництва. З 1940 р. Дмитро Данилович вчиться в заочній аспірантурі, але навчання переривається війною. З початку і до кінця Великої Вітчизняної війни Лавриненко перебуває в дійовій армії. Після демобілізації в грудні 1945 р. Дмитро Данилович працює спочатку в Ботанічному саду АН України, а з організацією в 1946 р.

*© М. М. Ведмідь, О. С. Мігунова, 2013

Інституту лісівництва (з 1955 р. – Інститут лісу) АН України переходить до нього, де і працює до злиття інституту в 1956 р. з УкрНДІЛГА.

З 1956 по 1966 роки він очолював відділ лісових культур УкрНДІЛГА. У 1966 р. його було обрано завідувачем кафедрою загального лісівництва Української сільськогосподарської академії, де він працював до виходу на пенсію в 1977 р.

Наукову роботу Д. Д. Лавриненко розпочав ще студентом Київського лісотехнічного інституту. Він вивчав унікальні дубово-ясеневі-модринові насадження в Тростянецькому лісгоспі на Сумщині. Подальші дослідження цих об'єктів уже в повоєнні роки стали основою кандидатської дисертації на тему «Дубово-ясеневі-модринові культури», яку Дмитро Данилович захистив у 1947 р.

Дослідження 1946–1948 рр. у Північному Лісостепу, в 1949–1951 рр. у Південному Лісостепу та Степу, а в 1954–1955 рр. на Поліссі дали змогу Дмитру Даниловичу в 1959 р. захистити докторську дисертацію на тему «Взаємодія ясеня з дубом та іншими породами у лісах України». У 1961 р. йому було присвоєно звання професора за спеціальністю «Лісові культури».

Однією з перших великих проблем, якою багато років займався Д. Д. Лавриненко, було вивчення взаємовідносин деревних порід у різних типах лісу. Він розглядав ці процеси з широких загальнобіологічних позицій, відзначаючи, що в багаторічних зімкнених рослинних угрупованнях, якими є ліси, взаємовідносини деревних порід дуже важливі. Вчений підкреслював, що визначальними для них є екологічні взаємозв'язки – конкуренція за ресурси середовища – світло, вологу, елементи живлення. Д. Д. Лавриненко детально проаналізував ріст найбільш типових мішаних природних і штучних насаджень основних деревних порід у різних зонах і різних місцезростаннях усередині зон на всій території Європейської частини колишнього СРСР. Він показав, що взаємодії головних деревних порід дібров – дуба і ясеня – складаються по-різному залежно від режиму вологості й багатства ґрунтів. Оптимальні умови для росту ясен звичайний має у D₂ і лише в цих умовах може бути головною породою. В інших едатопах перевагу слід надавати дубу. Цікавим є висновок Лавриненка про те, що введення модрини у дубово-ясеневі культури суттєвим чином змінює взаємодію цих двох видів. Результати досліджень взаємодії деревних порід використані вченим як теоретична база при розв'язанні питань створення стійких і високопродуктивних лісових культур, якими він займався протягом багатьох років. Ці матеріали викладено в монографії «Взаимодействие древесных пород в различных типах леса» (1965).

Д. Д. Лавриненко зробив великий внесок у розвиток теорії та практики лісокультурної справи. Результати цих робіт узагальнено ним у монографіях «Наукові основи підвищення продуктивності лісів Полісся України» (1960), «Створення лісових культур у дібровах України» (1970), в колективних монографіях «Типы лесных культур для Украины» (1956), «Культура тополей» (1959), «Создание тополевых насаждений» (1966) та інших публікаціях.

У 1950-х і 1960-х рр. основним напрямом підвищення продуктивності лісів і забезпечення народного господарства деревиною було введення в лісові насадження швидкорослих господарськоцінних порід, зокрема тополь. Під керівництвом Д. Д. Лавриненка було розроблено агротехніку створення масивних тополевих насаджень, полезахисних смуг, а також культур тополь на еродованих землях. Досліджували вегетативне розмноження тополь, створювали маточні плантації та проводили сортовипробування.

Хоча значну частину наукової діяльності Дмитро Данилович присвятив питанням лісових культур, в основу яких він покладав необхідність врахування лісорослинних умов лісокультурних площ, але основна увага його завжди зосереджувалася на самій лісовій типології, яку він вважав теорією, філософією лісівництва. Дослідження з цього напрямку узагальнені ним у монографії «Типи лісів України» (1954) і брошурі «Основи лісової екології» (1978). В останній роботі Лавриненко у тезисному вигляді виклав свої погляди на проблему взаємовідносин лісу із середовищем існування. Особливо вдалим є його трактування таксонів лісівничої типології. Основний з них – тип лісорослинних умов, або

екотоп – визначається вченим як комплекс абіотичних чинників (кліматичних і ґрунтових), які зумовлюють певний лісорослинний ефект. Класифікаційно він є єдністю кліматопу й едатопу (типу місцезростання), що потребує їхньої однакової екологічної ємності, інакше втратиться одномасштабність класифікації загалом. Ця вимога задовольняється тим, що при вищелюванні кліматопів і едатоопів враховують: а) появу або зникнення деревних порід (однієї або декількох залежно від їхнього лісівничого значення), б) зміну росту головних порід, зазвичай на один клас бонітету. Якщо екотоп – це тип лісорослинних умов, то тип лісу – це лісорослинний ефект цих умов. Єдність екотопу і типу лісу – це єдність лісорослинних умов і лісорослинного ефекту, який вони забезпечують. Типи лісу, які вирізняють на основі цих критеріїв, за розмірами є зручними для лісогосподарської практики, що вчений вважав за необхідне обов'язково враховувати в усіх теоретичних роботах.

Значний інтерес становить запропонована Д. Д. Лавриненком типологічна класифікація клімату, що розвиває й доповнює піонерні розробки Д. В. Воробйова. Якщо Воробйов збудував кліматичну сітку у координатах лімітуючих параметрів теплоти і вологості клімату, то Д. Д. Лавриненко (1965, 1978), у зв'язку з тим, що вологість і континентальність клімату тісно сполучені (у міру віддалення від океанів вологість знижується, а континентальність зростає), розмістив класифікацію клімату в координатах його теплоти й континентальності. Це є правомірним ще й тому, що вологість як екологічний чинник добре виявляється через зволоженість місцезростань, яка враховується едафічною сіткою. Автор визначає кліматопи як території, однорідні за забезпеченістю теплом (термотопи) і ступенем континентальності (контрастотопи), всередині яких формується своєрідний набір типів місцезростань і типів лісу. За площею вони приблизно відповідають лісокліматичним областям і тому можуть використовуватися як основна одиниця лісорослинного районування.

Зазначимо, що більшість лісотипологічних розробок Д. Д. Лавриненка засновано на ідеях і пропозиціях, висунутих раніше П. С. Погребняком, найближчим учнем і сподвижником якого він був усі повоєнні роки.

Займаючись науковими дослідженнями, Д. Д. Лавриненко приділяв багато уваги роботі з молодими науковцями, проводив семінари з рекомендаціями з підготовки дисертаційних робіт, читав лекції з важливих і складних проблем лісознавства і лісівництва. Перейшовши на педагогічну роботу, він з великою відповідальністю і захопленістю повністю поринув у підготовку спеціалістів лісового господарства. Його лекції відзначалися надглибоким і всебічним викладенням основ лісівництва. Перу Д. Д. Лавриненка належать понад 150 наукових праць. Під його керівництвом захищено 17 кандидатських дисертацій.

Помер видатний вчений 1 листопада 1979 р., похований на Байковому кладовищі в Києві. Всі, хто знав Дмитра Даниловича, і особливо його учні, пам'ятають і шанують великого вченого і чудову людину, якою він був.

Vedmid M. M., Migunova O. S.

DMITRY D. LAVRINENKO, OUTSTANDING SCIENTIST AND TEACHER

Ukrainian Research Institute of Forestry & Forest Melioration named after G. M. Vysotsky

The paper briefly describes the course of life and creative development of Dmitry D. Lavrinenko, well-known scientist in the field of forest science and silviculture.

К e y w o r d s : scientist, silviculture, forest plantation, forest typology.

Ведмидь Н. М., Мигунова Е. С.

Д. Д. ЛАВРИНЕНКО, ВЫДАЮЩИЙСЯ УЧЕНЫЙ И ПЕДАГОГ

Украинский научно-исследовательский институт лесного хозяйства и агролесомелиорации им. Г. Н. Высоцкого

Кратко охарактеризован жизненный и творческий путь известного ученого в области лесоведения и лесоводства и педагога Д. Д. Лавриненко.

К л ю ч е в ы е с л о в а : ученый, лесоводство, лесные культуры, лесная типология.

E-mail: vmm@uriffm.org.ua

Одержано редколегією 05.06.2013